

ACOMPANYAMENT EN MEDI OBERT A ADOLESCENTS I JOVES EINES DES DELS LLENGUATGES ARTÍSTICS I L'ESPORT

Autoria:

Dra. Txus Morata. Directora de la Càtedra de Lleure Educatiu i Acció Sociocultural i professora de la Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés – URL.

Sr. Àlex Valero. Tècnic de la Càtedra de Lleure Educatiu i Acció Sociocultural de la Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés – URL.

Agraïments:

- **Sr. Rafael Pareja.** Coordinador de Formació i Metodologia de Fútbol Más España.
- **Dr. Xavi Camino.** Professor Sociologia i Esport i inclusió social del Grau de CAFE de la Universitat Ramon Llull – Blanquerna.
- **Sr. Marcos Lozano.** Mestre d'Educació Física de l'escola de primària Elisenda Montcada i president de l'Associació de joves patinadors de Sants SNT4EVER.
- **Sr. Alfred Cano.** Professor d'Esports emergents del Grau de CAFE del INEFC de Barcelona i membre fundador del Club Esportiu Skatia.
- **Sr. Santi Sarraute.** Gerent de l'Àrea d'Esports i Activitat Física de la Diputació de Barcelona.
- **Sr. Martí Verdú.** Docent tutor de Formació Consultoria i Estudis de la Fundació Pere Tarrés i graduat en estudis dramàtics segons la pedagogia teatral de Jacques Lecoq.
- **Dra. Laia Serra.** Responsable de l'àrea de divulgació i comunitat a Musicop, projectes cooperatius a través de la música pel desenvolupament de les comunitats.

Aquesta llicència es pot distribuir, remesclar, adaptar i construir sobre el material en qualsevol mitjà o format només amb finalitats no comercials, i només sempre que s'atribueixi al creador. Podeu consultar la llicència completa a: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

• Introducció	4
• Mòdul 1: Eines des de l'esport	5
• Futbol Más España: L'esport per al desenvolupament com a estratègia d'intervenció	5
• Esport i espai públic	9
• Mòdul 2: Acompanyament en medi obert a adolescents i joves: eines des dels llenguatges artístics	12
• Arts escèniques en l'acompanyament social i educatiu	12
• Els llenguatges artístics en el món socioeducatiu: perspectives i recursos.....	14
• Conclusions i perspectiva de futur	16
• Bibliografia	17

1. Introducció

L'acompanyament en medi obert és un mecanisme d'intervenció que tracta de donar resposta a les necessitats actuals dels adolescents i dels joves. La manera de treballar en medi obert des de les administracions públiques és motiu d'interès i preocupació i és important poder dotar d'eines i recursos a tots els professionals que realitzen treball de camp amb persones joves. L'esport i els llenguatges artístics són dues estratègies des d'on treballar i incidir en l'acompanyament en medi obert, que són d'especial d'interès pel adolescents i joves.

Durant el mes de maig i juny de 2024 es va celebrar a la Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés - URL la Capacitació: Acompanyament en medi obert a adolescents i joves: eines des dels llenguatges artístics i l'esport, organitzada per la Càtedra de Lleure Educatiu i Acció Sociocultural de la Facultat. La formació s'adreçava a professionals que treballen en experiències i projectes d'acompanyament social i educatiu per a l'adolescència i la joventut. L'objectiu principal de la capacitació era fomentar la interacció i el diàleg entre els participants per a compartir reflexions i experiències entorn al lleure educatiu, des dels àmbits dels esports i les arts, per generar noves idees i col·laboracions en el camp de l'acompanyament i la dinamització dels adolescents i joves. Així com també, conèixer recursos i eines de caràcter pràctic: projectes locals, nacionals i internacionals sobre esports i llenguatges artístics adreçats a adolescents i joves, des d'una perspectiva comunitària.

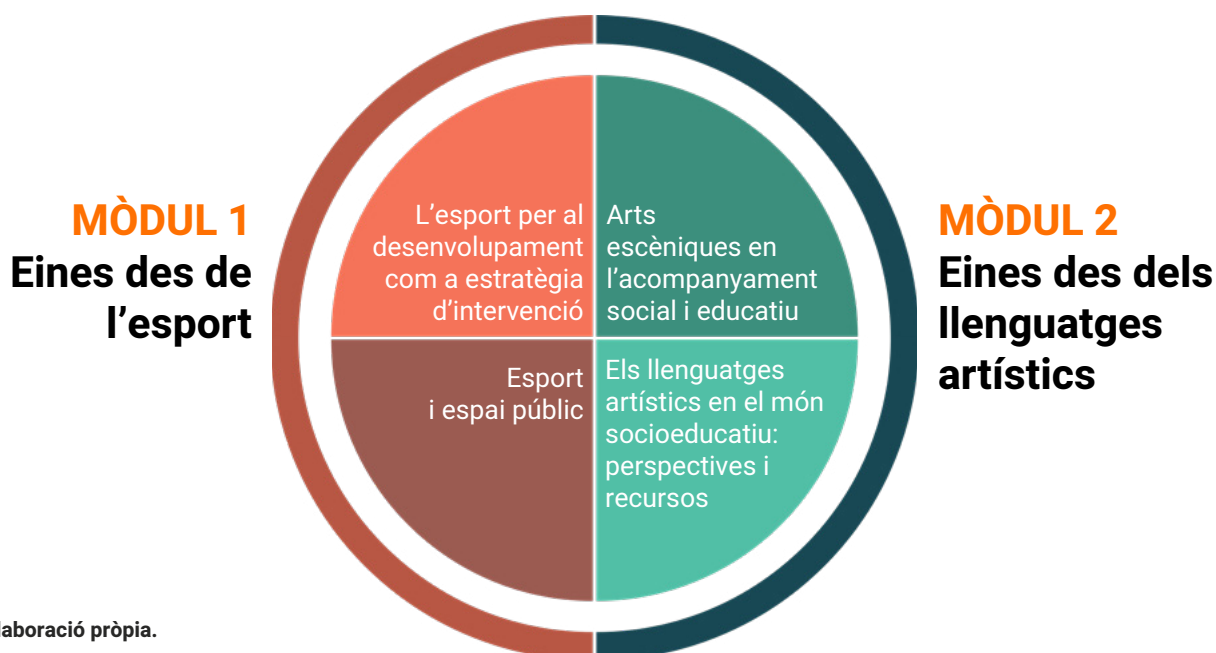
La Càtedra de Lleure Educatiu i Acció Sociocultural és un espai on poder generar coneixement, reflexions, discursos, i analitzar pràctiques impulsades des de les administracions públiques i les entitats del tercer sector social per a la seva millora i la transferència a la societat.

Aquest document recull les principals aportacions, reflexions i coneixements adquirits a través de la capacitació, compartint també bones pràctiques exposades durant totes les sessions per treballar en l'àmbit del lleure educatiu adolescent i juvenil i donar eines i recursos per a l'acompanyament d'adolescents i joves en contextos de medi obert.

La capacitació es va dividir en dos mòduls de dues sessions cadascun. El primer mòdul abordava la temàtica de l'acompanyament en medi obert a través de l'esport, mentre que el segon consistia en treballar la mateixa qüestió des dels llenguatges artístics. Totes les sessions van combinar una part teòrica, amb ponències per part dels docents, i una segona part de caràcter més pràctic.

Aquesta publicació fa un recorregut per tots els temes que es van tractar a la capacitació: l'esport per al desenvolupament com a estratègia d'intervenció, l'esport i l'espai públic, les arts escèniques en l'acompanyament social i educatiu i els llenguatges artístics en el món socioeducatiu.

Figura 1. Temàtiques del seminari

Font: Elaboració pròpia.

Mòdul 1: Eines des de l'esport

L'objectiu d'aquest mòdul era facilitar reflexió i eines pràctiques sobre metodologies de l'esport a professionals de l'àmbit de la intervenció socioeducativa; desenvolupar habilitats d'intervenció i dinamització en espais de joc i esportius i presentar projectes rellevants a nivell nacional i internacional que han integrat amb èxit l'esport en contextos educatius, destacant els seus resultats i les seves metodologies.

Futbol Más España: L'esport per al desenvolupament com a estratègia d'intervenció

Futbol Más és una organització sense ànim de lucre, fundada a Santiago de Xile l'any 2008, amb l'objectiu de promoure el benestar i la felicitat en nens, nenes i comunitats que viuen en contextos de vulnerabilitat social (Futbol Más, s/d.). L'organització té presència a deu països del món de fins a tres continents diferents, repartits a Àfrica, Amèrica Llatina i Europa. Futbol Más s'encarrega de realitzar setmanalment activitats socioesportives per a infants en situacions vulnerables a través de nombrosos programes aplicats en diferents escenaris com barris, escoles, residències i emergències humanitàries que han arribat a assolir 27.336 beneficiaris. (Fundación Fútbol Más Ecuador, 2022). L'organització va expandir la seva activitat a Espanya el 2020 i actualment realitza un total de dotze projectes a Madrid, Sevilla i el País Basc que tenen impacte en més de dos mil nens, nenes i joves, desenvolupant activitats que promouen el benestar físic i mental, l'educació i la inclusió d'aquests nens i nenes a través de la metodologia socioesportiva de Futbol Más.

Aquesta sessió es va realitzar a càrrec del Sr. Rafael Pareja, Coordinador de Formació i Metodologia de Fútbol Más España.

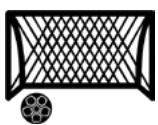
L'esport apareix com una eina molt útil per combatre la pobresa i lluitar per la inclusió social dels nens i nenes en situacions vulnerables. L'activitat esportiva té un impacte molt positiu en el desenvolupament dels infants. Nombrosos estudis demostren que l'activitat física millora l'estat físic, però també la salut mental i el benestar psicològic alhora que millora les interaccions socials dels nens, nenes i adolescents. (Rodríguez et al., 2020)

Malgrat aquests aspectes tan beneficiosos de l'esport sobre els nens i nenes, ens trobem que no tots tenen fàcil accés a la realització d'activitat física. Segons les dades disponibles, el 49,2% dels infants de classe social més alta practiquen alguna activitat física de manera regular, mentre que el percentatge en fills de treballadors no qualificats és de 32,4%. En nenes, la bretxa és encara més gran, on la pràctica de l'esport habitual situa els percentatges en 42,3% davant d'un 19,9% en nenes de classe alta i filles de treballadors no qualificats respectivament (Alto Comisionado contra la Pobreza Infantil, 2023).

Troblem aquí, la importància de projectes que lluitin per trencar les barreres que dificulten l'accés de molts nens i nenes a practicar esport. El projecte de Futbol Más ofereix la possibilitat a aquests infants de realitzar una activitat esportiva alhora que enforteixen processos de resiliència, vincles significatius i cohesió comunitària a través del joc i l'esport.

Figura 2. Dimensiones para crear un entorno seguro

Dimensiones para crear un entorno seguro

FÍSICO

Características del lugar
Accesibilidad
Percepción de seguridad

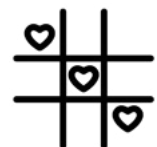
EMOCIONAL

Confianza
Expresar emocionalidad
Protección

SOCIOCULTURAL

Respeto a las diferencias
Reconocimiento
Sensibilidad cultural

POLÍTICA

Normas claras
Principios
Protocolos

Diferència entre l'esport tradicional i l'esport pel desenvolupament

Pareja va exposar les diferències entre l'esport tradicional i l'esport pel desenvolupament. Mentre que l'esport tradicional busca l'èxit i la competició com a objectiu principal, l'esport pel desenvolupament té l'impacte social segons les necessitats dels participants, com a principal objectiu. L'esport pel desenvolupament posa l'èmfasi en el procés enlloc del resultat, buscant així un aprenentatge basat en les necessitats esportives i socials dels jugadors.

ESPORT TRADICIONAL (O ESPORT PER LA COMPETICIÓ)	ESPORT PER AL DESENVOLUPAMENT
L'objectiu està posat en l'assoliment de l'èxit, mesurat per les vegades que es guanya.	L'objectiu està relacionat amb l'impacte social, definit segons les necessitats locals.
Els campionats o competències son el resultat final, s'avalua el resultat a través de les victòries.	Els campionats son instàncies d'aprenentatge, on es posa èmfasi en l'esforç per al desenvolupament "d'habilitats o actituds".
Alt nivell d'exigència tècnica, física i mental. El nen/a és preparat per donar el seu màxim.	Les exigències son ad-hoc a les necessitats esportives i socials.
S'inclouen aspectes psicològics en la mesura que contribueixen al rendiment.	Els aspectes psicològic i social son l'objectiu de l'entrenament.
L'equip és important ja que permet assolir resultats positius.	L'equip és fonamental ja que constitueix un ambient sa de relacions de confiança i suport.
Èmfasi en el resultat.	Èmfasi en el procés.

Pilars metodològics Futbol Más

Un dels principis fonamentals en el model d'intervenció del projecte Futbol Más és el concepte de la resiliència aplicada.

Hi ha diferents línies de pensament que consideren que la resiliència pot ser apresada, davant d'altres que opinen que és un tret de la personalitat de l'individu. Tot i això, la gran majoria d'autors assumeixen la resiliència com un producte de la interacció entre variables biològiques i de personalitat, la influència de l'ambient i les pròpies experiències (Hernández, 2022). Entenem la resiliència, doncs, com a fruit de les interaccions, és a dir, com un procés, com el resultat d'un desenvolupament i no com un tret innat.

Figura 3.

Font: Presentació de Rafael Pareja al seminari.

Model d'impacte Futbol Más

Figura 4.

Font: Presentació de Rafael Pareja al seminari.

Model 'Tarjeta verde'

La 'tarjeta verde' és un instrument pedagògic utilitzat que serveix per reconèixer a qui expressi actituds positives, respecte, tolerància, treball en equip, empatia i altres, que són potenciades i degudament posades en valor durant la realització d'una activitat.

Futbol Más va impulsar aquesta eina diferenciant-la de les targetes grogues i vermelles clàssiques del futbol i creant-ne una que no sancionés ni significués l'expulsió, sinó tot al contrari: un símbol de respecte, empatia i creativitat, entre d'altres valors (Futbol Más, 2024).

La sessió va comptar amb una primera part més teòrica on es van exposar les aportacions que acabem de presentar, i una segona part de caire pràctic, on Pareja va dinamitzar una sessió per als assistents del seminari amb diferents jocs i dinàmiques per a representar el model 'tarjeta verde' per al desenvolupament i bon tracte. Els participants del seminari van poder formar part d'aquests jocs on es premiaven les actituds positives a través de la targeta verda.

Idees clau

- ☑ Esport com a eina d'inclusió social: l'activitat física contribueix al desenvolupament integral dels infants (salut física, salut mental, benestar psicològic i relacions socials).
- ☑ Adquisició per part dels infants i adolescents d'habilitats socials, de resolució de conflictes i de respecte i convivència.
- ☑ Desigualtats d'accés a l'esport: existència d'una bretxa socioeconòmica i de gènere en la pràctica esportiva regular, que justifica la necessitat de projectes compensatoris.
- ☑ Finalitat social del projecte: trencar barreres d'accés a l'esport i enfortir la resiliència, els vincles significatius i la cohesió comunitària a través del joc.
- ☑ Esport tradicional vs. esport per al desenvolupament. Canvi de paradigma: de la competició i el resultat a l'impacte social i el procés educatiu.
- ☑ Facilitar ambients per al recolzament i creixement psicosocial.
- ☑ Fomentar els vincles, desenvolupament i bon tracte a través de l'esport.
- ☑ Establiment de normes que afavoreixen el desenvolupament i l'autonomia dels participants.

Eines i recursos

- **Model tarjeta verde. Fútbol Más.** Instrument de la metodologia de la Fundació Fútbol Más.
<https://cl.futbolmas.org/causas/el-poder-transformador-de-la-tarjeta-verde/>
- **Memòria Fútbol Más.**
<https://es.futbolmas.org/wp-content/uploads/2024/07/Memoria-Futbol-Mas-Espana-2023.pdf>
- **Burgos Mendez, F. (2021).** Deporte para el desarrollo y la paz. Universidad Externado de Colombia.
<https://deportedesarrolloy paz.org/wp-content/uploads/2017/02/deporte-para-el-desarrollo-y-la-paz-1.pdf>
- **Crespo, D. (2003).** Deporte para el Desarrollo y la Paz. Informe del Grupo de Trabajo Internacional de Naciones Unidas sobre el Deporte para el Desarrollo y la Paz.
- **Erdahl, P. R. (2013).** El futbol y más: un análisis de la importancia del futbol en América Latina y mi experiencia personal trabajando con la organización Futbol Mas Grandes Valores (Doctoral dissertation).
<http://hdl.handle.net/10920/28740>
- **Escola de futbol la Caserna - Equip sènior:** Escola de futbol autogestionada i alternativa que compta amb un equip de futbol sènior format íntegrament per persones amb situació administrativa irregular.
<https://futbolcaserna.wordpress.com/equip-senior/>
- **Generació Zirc:** Projecte que impulsa noves alternatives de lleure saludable a nens del barri i prevenció del consum de drogues a través d'activitats de circ, activitats físiques, habilitat i coordinació i tallers a escoles i instituts.
<https://circsocial.cat/projecte/generacio-zirc>
- **Henao, M. C., Castro, D. A., Ramírez, M. A. O., & Ricaurte, F. S. (Eds.). (2022).** Pobreza y desigualdad. Prospectiva 2030. U. Externado de Colombia.
- **Hernández, A., Gutiérrez, H, dir. (2022).** El Deporte para el Desarrollo como Estrategia de Intervención Social: el Modelo Sociodeportivo de la Fundación Fútbol Más. [TFM]. Universidad Autónoma de Madrid.

- **Sánchez González, N. (2023).** El fútbol como herramienta para fomentar la cohesión social y la integración de niños, niñas y jóvenes: estudio de caso en las residencias y barrios de Fútbol Más en Chile. [TFM]. Universidad Pontificia de Comillas.
- **Scartascini, C., y Jaitman, L. (2017).** **Deporte para el desarrollo.**
<https://doi.org/10.18235/0012826>

Esport i espai públic

La segona sessió del seminari tenia com a finalitat ressaltar la relació entre l'esport i l'espai públic. Partint d'aquesta temàtica, el ponent de la sessió Dr. Camino, professor de sociologia i esport i inclusió social del Grau de CAFE de la Universitat Ramon Llull, va realitzar una conferència titulada 'Joventut, oci i esport', posant èmfasi en el paper de l'oci i l'esport en la societat contemporània i en els usos esportius que la joventut desenvolupa en els espais públics urbans, a través d'un anàlisi de casos i experiències d'skate.

Camino durant la seva presentació va exposar una sèrie de dades sobre l'augment exponencial de la pràctica de l'esport i la importància que ha anat guanyant en la societat. Al 2003 la resolució núm. 58 de l'Assemblea General de les Nacions Unides proclama "L'esport com a mitjà per fomentar l'Educació, la Salut, el Desenvolupament i la Pau".

La Comissió Europea al 2007 afirma que "l'esport és un fenomen social i econòmic en expansió que contribueix en gran mesura als objectius estratègics de solidaritat i prosperitat de la Unió Europea" (Comissió Europea, 2007).

Camino va exposar com l'esport ha esdevingut, en la societat contemporània, un espai social on construir la pròpia identitat entre els individus. En l'actualitat, les eines TIC i les xarxes socials han popularitzat el rendiment esportiu i els projectes personals esportius han sorgit com a font de sentit.

Paral·lelament, també l'esport apareix com a eina d'intervenció social. Camino va aportar que hi ha hagut un increment de projectes d'esports i inclusió social a tots els nivells: departaments governamentals, regionals i municipals, fundacions privades, serveis socials, escoles, entitats, clubs esportius, federacions, ongs, marques transnacionals o fundacions esportives. En aquest sentit, se li atribueixen uns valors transformadors, sovint, exagerats i es neguen les limitacions o contradiccions que l'esport pot desenvolupar com a instrument social.

Un cop explicat el paper de l'esport en la societat contemporània, Camino va exposar la importància de la pràctica de l'esport en l'espai públic. L'espai públic esdevé un punt de trobada habitual entre joves. Afavorir aquests espais de trobada és la millor garantia de la democràcia participativa. Els joves experimenten formes d'organització democràtica en aquests espais i alternatives als espais de consum.

Camino va finalitzar la seva exposició presentant una sèrie de projectes que promouen els usos dels espais públics urbans per part dels joves, reconvertint els espais de consum i mercantilització en espais de convivència i creativitat.

Aquests projectes són:

- **Los Planos skateplaza:** grup de patinadors que ha estat treballant durant anys al Parc de les Muntanyetes de Badalona, per integrar els joves de diferents barris de la ciutat mitjançant aquest l'esport.
- **Digging Nike:** Documental que recull la recuperació del skatepark d'Arenys, el primer skatepark que es va construir a Espanya. Narrat a través de la història que explica com l'skate és capaç de moltes coses, unir gent i motivar-la amb una mateixa finalitat, gaudir de l'skate entre amics en un nou lloc.
- **Straddle3 Arbúcies:** col·lectiu actiu a Barcelona des de 1998 que treballa temes d'arquitectura i ciutat des del carrer més que des dels despatxos. S'encarreguen de desenvolupar processos de participació ciutadana sobre recuperació de teixit industrial i cultural, intervencions temporals i permanents en espais i edificis públics, o iniciatives sobre habitatge social sostenible. (straddle3.net, 2025)

Després de l'exposició de Camino, es va presentar un projecte transformador anomenat "Joventut esportiva, societat activa" a càrrec del Sr. Santi Sarraute, Gerent de l'Àrea d'Esports i Activitat Física de la Diputació de Barcelona.

Durant la segona part de la sessió el Sr. Alfred Cano i el Sr. Marcos Lozano van dirigir un taller d'iniciació pràctica a l'skateboarding on, tots els participants del seminari, van poder posar a prova les seves habilitats amb l'skate i comprovar els avantatges de la pràctica de l'esport en l'espai públic.

Idees clau

- ☑ Creixement i legitimitat social de l'esport: augment exponencial de la pràctica esportiva i reconeixement institucional internacional (ONU, UE) del seu valor educatiu, social i de desenvolupament.
- ☑ Esport com a espai de construcció identitària: en la societat contemporània, l'esport actua com a font de sentit, reforçada per les TIC i les xarxes socials, que visibilitzen el rendiment i els projectes personals.
- ☑ Esport com a eina d'intervenció social: proliferació de projectes d'esport i inclusió impulsats per administracions, entitats socials, centres educatius, clubs, ONG i fundacions.
- ☑ Mirada crítica: advertència sobre la sobreatribució de valors transformadors a l'esport i la necessitat de reconèixer-ne limitacions i contradiccions com a instrument social.
- ☑ Centralitat de l'espai públic: l'esport en l'espai públic com a punt de trobada juvenil, generador de relació, convivència i participació.
- ☑ Democràcia i alternatives al consum: els espais públics esportius afavoreixen formes d'organització democràtica i ofereixen alternatives als espais mercantilitzats.
- ☑ Reapropiació urbana: projectes que reconverteixen espais de consum en espais de convivència i creativitat mitjançant l'esport.

Eines i recursos

- **Beck, U., & Rey, J. A. (2002).** La sociedad del riesgo global (Vol. 79). Siglo XXI.
- **Camino, X. (2015)** L'esport de temps lliure i el sentit de la vida. L'Esportiu.
- **Camino, X. (2013).** La irrupción de la cultura skater en el espacio público de Barcelona. Arxiu d'Etnografia de Catalunya, (13), 11-38.
- **Camino, X. & Maza, G. (2022).** Redes sociales, tecnología y aceleración en el Espigón del Gas de Barcelona: Una etnografía de deporte en tiempos líquidos. Sociología del Deporte, 3(2), 23-35.

- **Escolta Jove:** Programa que té com a missió principal el benestar socioemocional les persones joves a la província de Barcelona, mitjançant l'acompanyament vivencial a través del medi obert <https://www.injuve.es/gl/convocatorias/diputacio-de-barcelona-escolta-jove>
- **Maza, G. y Carranza, M. (2011).** Deporte actividad física e inclusión social. Consejo Superior de Deportes.
- **Puig, N. y Heinemann, K. (1991).** El deporte en la perspectiva del año 2000. Papers. Revista de Sociologia, 38, 123-141.
- **Vente Pa'Ka:** Projecte d'oci nocturn alternatiu i per a joves creat el 2006 amb l'objectiu de promoure processos de participació juvenil, autogestió de l'oci i acompanyament i ús dels espais comunitaris. <http://vpk.cat/>

Consulta el **vídeo complet del mòdul 1** del seminari:

<https://www.youtube.com/watch?v=4aJ6dvXSDwo&t=10816s&pp=ygUkZWluZXNMgbGxlbmd-1YXRnZXMGYXJ0aXN0aWNzIGkgZXNwb3J0>

Mòdul 2: Acompanyament en medi obert a adolescents i joves: eines des dels llenguatges artístics

Els objectius d'aquest segon mòdul eren: comprendre els beneficis dels llenguatges artístics en l'acció socioeducativa amb adolescents i joves; presentar projectes rellevants a nivell nacional i internacional que han integrat amb èxit els llenguatges artístics en contextos educatius, destacant els seus resultats i les seves metodologies; formar part d'un procés d'aprenentatge artístic col·lectiu i identificar recursos i eines per a la incorporació de la música i el teatre en accions socioeducatives.

Arts escèniques en l'acompanyament social i educatiu

La primera sessió del segon mòdul del seminari va comptar amb la dinamització del Sr. Martí Verdú, docent tutor de Formació Consultoria i Estudis de la Fundació Pere Tarrés i graduat en estudis dramàtics segons la pedagogia teatral de Jacques Lecoq. Verdú va posar de relleu el valor educatiu del llenguatge teatral, així com els seus avantatges i beneficis segons la neurociència i l'educació. Verdú va presentar també una sèrie de projectes teatrals en contextos socioeducatius inspiradors i evocadors.

Verdú fa fer un exercici dinàmic on els participants del seminari van haver de moure's per l'espai d'una determinada forma. Martí Verdú va voler donar sentit a aquest moviment, exigint als participants que es moguessin amb urgència, buscant l'espai buit, amb un somriure i amb sentit. Aquesta és la recomanació que va donar Verdú als educadors del seminari, traslladar aquest exercici a l'àmbit professional, per poder treballar amb sentit, amb un punt d'urgència, amb un somriure i tenir la possibilitat d'aturar-se per pensar, parlar i veure cap a on es vol anar.

Verdú va seguir proposant dinàmiques on els educadors van haver de caminar, reflexionar, comunicar-se entre ells, escoltar.

En la darrera part de la intervenció de Verdú, aquest va demanar als participants si volien aportar alguna cosa sobre com s'havien sentit durant l'activitat. Una de les educadores va comentar que aquests exercicis "ajuden a connectar amb les nostres emocions i amb cada sessió coneixes una mica més de tu mateix i comences a veure les coses de manera diferent."

"Al teatre es treballa molt l'escolta i en aquesta activitat també hem hagut d'escoltar-nos, sentir-nos, connectar". L'escolta activa que es treballa en el teatre es pot aplicar en altres aspectes de la vida i va de connectar, des de l'acceptació i l'empatia d'entendre en quin moment està l'altra persona.

Idees clau

- ✓ Valor educatiu del llenguatge teatral: el teatre com a recurs socioeducatiu amb avantatges i beneficis recolzats per neurociència i educació.
- ✓ Inspiració i transferència: presentació de projectes teatrals en contextos socioeducatius com a referents inspiradors/evocadors.
- ✓ Metodologia vivencial i corporal: ús d'exercicis dinàmics de moviment per activar aprenentatges a partir de l'experiència.
- ✓ Aplicació professional explícita: traslladar la dinàmica al treball educatiu per actuar amb sentit, amb un punt d'urgència, bon clima relacional (somriure) i també amb capacitat d'aturar-se per pensar, parlar i orientar el rumb.
- ✓ Competències que es poden treballar: comunicació, reflexió, escolta, coordinació i relació entre professionals.
- ✓ Impacte emocional i autoconeixement: els exercicis ajuden a connectar amb les emocions, conèixer-se millor i canviar la mirada sobre les coses (insight i relectura d'experiències).
- ✓ Escolta activa com a aprenentatge nuclear: al teatre "es treballa molt l'escolta"; aplicable a la vida i a la intervenció socioeducativa com a connexió basada en acceptació i empatia, per entendre el moment de l'altra persona.

Eines i recursos

- **Impactat: Intervencions teatrals.** Associació precursora i pionera en el camp del Teatre de l'Oprimit i del Teatre Social a Catalunya i a tot Espanya.
<https://www.impactat.org/es/inicio/>
- **City At Peace (Estats Units).** Programa de desenvolupament juvenil arrelat a la justícia social per a adolescents i adults joves d'entre 14 i 24 anys, que ofereix un espai segur, col·laboratiu i de criança fora de l'escola i d'altres entorns on poden examinar els problemes i les condicions que els divideixen. empatia, comprensió i lideratge.
<https://www.atlasarts.org/city-at-peace/>
- **El Triángulo Inclusivo: artes escénicas para la transformación social.** Proyecto de servicio comunitario en el que participan alumnado de ciclos formativos y personas en riesgo de exclusión social para crear sinergias entre diferentes colectivos del barrio que, por sus diferencias psicosociales, no acostumbran a compartir espacios.
https://ajuntament.barcelona.cat/acciocomunitaria/es/noticia/el-triangulo-inclusivo-artes-escenicas-para-la-transformacion-social_1327456
- **Espai de Circ – Associació Valenciana de Circ:** Projecte de circ socioeducatiu on s'ofereix formació, activitats artístiques benèfiques i circ social. Aquesta iniciativa cerca la transformació social a través del circ, especialment per a grups en risc d'exclusió.
<https://espaidecirc.com/proyectos/circo-social/>
- **Taller Teatro comunitario joven:** Iniciativa juvenil per crear un espai d'oci alternatiu i crear xarxes d'oci complementàries al municipi, així com impulsar la participació juvenil.
<https://www.injuve.es/gl/convocatorias/fundacion-municipal-de-cultura-de-siero-taller-teatro-comunitario-joven>
- **The Freedom Theatre (Palestina):** Projecte que té com a objectiu principal la resistència cultural, utilitzant el teatre com a eina per expressar la identitat i la realitat de la comunitat palestina de Jenin. Mitjançant les arts escèniques, el projecte cerca enfortir la veu i la resistència de la comunitat contra l'opressió i les limitacions que pateixen.
<https://thefreedomtheatre.org/>
- **The Possibility Project (Estados Unidos):** Projecte que permet als joves construir relacions duradores entre diferències, resoldre conflictes sense violència, participar en accions comunitàries positives i desenvolupar habilitats de lideratge al món real a través del teatre.
<https://www.the-possibility-project.org/>

Els llenguatges artístics en el món socioeducatiu: perspectives i recursos

La quarta i darrera sessió del seminari va anar a càrrec de la Dra. Laia Serra, responsable de l'àrea de divulgació i comunitat a Musicop, projectes cooperatius a través de la música pel desenvolupament de les comunitats. El paper dels llenguatges artístics, especialment la música, en l'àmbit socioeducatiu és cada vegada més rellevant com a eina de transformació personal i comunitària. Aquesta mirada integra l'art com a vehicle per fomentar l'educació emocional, la inclusió, la cohesió social i la participació activa dels diferents col·lectius implicats. La proposta metodològica presentada per la ponent Laia Serra dins la capacitatció va destacar aquest enfocament transversal i transformador.

La música comunitària no s'entén com un fi en si mateixa, sinó com un mitjà per vehicular experiències educatives i socials significatives. Aquesta concepció permet connectar amb col·lectius diversos, com escolars amb necessitats educatives especials, persones grans, col·lectius migrants, famílies i treball als barris. S'estableixen sinèrgies que potencien el desenvolupament global i fomenten l'amor per l'art i la cultura, treballant sempre des de la diversitat i la riquesa comunitària (Serra, 2017).

Serra va preparar una primera part de la sessió on es van presentar projectes rellevants a nivell nacional i internacional i altres recursos, eines, metodologies, que pretenien aportar perspectives educatives per tal de poder incorporar les arts en accions que es desenvolupen en entitats o serveis.

Durant la segona part de la sessió la Laia Serra va dirigir un taller pràctic i experiencial d'ukeleles on els participants del seminari van poder iniciar-se en aquest instrument per tal d'acabar la sessió aconseguint tocar una cançó sencera tots plegats.

L'educació emocional situa els participants al centre del procés, posant l'accent en l'autoconeixement i la gestió de les emocions com a aspectes primordials. El desenvolupament d'habilitats artístiques, a través d'elements tècnics com l'ús d'ukeleles, serveix per a treballar la creativitat, la corporalitat, el ritme i la pulsació, alhora que vincula l'expressió personal amb l'aprenentatge col·lectiu. El treball comunitari posa èmfasi en la creació de xarxes i en la transferència de coneixement al territori, generant impactes amb significat per les persones participants als projectes. Les produccions culturals es converteixen en una plataforma per donar visibilitat a les iniciatives artístiques i consolidar les relacions entre participants i comunitats.

A més d'oferir oportunitats educatives, els projectes artístics comunitaris, poden facilitar el desenvolupament de competències clau. L'empatia i la comunicació efectiva permeten comprendre i connectar amb els altres des d'una perspectiva de col·laboració i respecte. El treball en equip i la resolució de problemes potencien habilitats essencials per afrontar reptes creatius i trobar solucions innovadores. La iniciativa i l'autogestió promouen l'autonomia i la perseverança, aspectes indispensables en processos d'aprenentatge continuat i significatiu.

Idees clau

- ☑ Centralitat dels llenguatges artístics (especialment la música) com a eina socioeducativa amb capacitat de transformació personal i comunitària.
- ☑ Enfocament transversal i transformador: l'art com a vehicle per a educació emocional, inclusió, cohesió social i participació activa dels col·lectius.
- ☑ Música comunitària com a mitjà, no com a finalitat: s'utilitza per vehicular experiències educatives i socials significatives.
- ☑ Aplicabilitat a col·lectius molt diversos: escolars amb NEE, persones grans, col·lectius migrants, famílies i intervenció als barris, generant sinergies i treballant des de la diversitat i la riquesa comunitària.
- ☑ Educació emocional centrada en la persona: autoconeixement i gestió emocional com a eixos del procés.
- ☑ Treball comunitari orientat a impacte al territori: creació de xarxes, transferència de coneixement i generació d'impactes significatius per a participants.
- ☑ Produccions culturals com a plataforma: serveixen per donar visibilitat a les iniciatives i consolidar vincles entre participants i comunitat.
- ☑ Desenvolupament de competències clau a través de projectes artístics comunitaris:
 - Empatia i comunicació efectiva (connexió i col·laboració respectuosa)
 - Treball en equip i resolució de problemes (reptes creatius i solucions innovadores)
 - Iniciativa i autogestió (autonomia, perseverança i aprenentatge continu).

Eines i recursos

- **Acaso, M. (2017). Art Thinking:** Cómo el arte puede transformar la educación. Paidós Educación.
- **Arendt, H. (2014). La condició humana** (O. Farrés Juste, Trans.). Grup 62.
- **Beirak, J. (2022). Cultura ingobernable.** Editorial Ariel.
- **Berbel, N., Jaume, M., Riaño, M. E., Murillo, A., & Díaz, M. (2021). Experiencias artísticas comunitarias en educación:** Creando vínculos Escuela, Universidad y Sociedad. Ediciones Morata.
- **CORRE MUNDOS – TRANSFORMAÇÃO COMUNITÁRIA PELA ART´INCLUSIVA (Portugal):** Projecte multidisciplinari, que integra un programa de formació artística i lideratge comunitari amb experiències inclusives que realça la diversitat que caracteritza els espais urbans.
<https://www.almadamundo.pt/corre-mundos/>
- **Goldbard, A. (2006). New Creative Community:** The Art of Cultural Development. New Village Press.
- **Greene, M. (2005). Liberar la imaginación:** Ensayos sobre educación, arte y cambio social. Ediciones Morata.
- **Hooks, b. (1994). Teaching to Transgress:** Education as the Practice of Freedom. Routledge.
- **Mataró Ciutat Creadora:** Projecte que té per objectiu promoure la cohesió social i territorial a través de l'art, generant comunicació, noves relacions i nous contactes entre ciutadanes de diferents zones i barris de la ciutat.
<https://www.emmmataro.cat/matarociutatcreadora/>
- **Musicoop:** Projecte cooperatiu que acompanya en processos de transformació educativa i de les organitzacions. Especialment en educació, cultura comunitària, gestió d'equips i la cura organitzacional, des de la perspectiva del feminisme i l'economia social i solidària
<https://www.musicoop.cat/>
- **Serra, L. (2017). Model de desenvolupament cultural comunitari a partir d'experiències locals i internacionals** (Tesi doctoral). Universitat Ramon Llull, Barcelona.

Consulta el vídeo complet del mòdul 2 del seminari:

<https://www.youtube.com/watch?v=hYIRWsNcn0k&t=6102s&pp=ygUkZWluZXNMgbGxlbmd-1YXRnZXMGYXJ0aXN0aWNzIGkgZXNwb3J0>

Conclusions i perspectiva de futur

A partir del conjunt de continguts desenvolupats al document Acompanyament en medi obert a adolescents i joves. Eines des dels llenguatges artístics i l'esport, es poden formular les conclusions següents, que sintetitzen els aprenentatges principals i apunten línies de futur per a la intervenció socioeducativa en medi obert:

1. L'acompanyament en medi obert és una estratègia clau davant els reptes actuals de l'adolescència i la joventut

Les aportacions dels diferents experts i professionals que han participat al Seminari confirmen que el medi obert és un espai privilegiat d'intervenció per connectar amb adolescents i joves en els seus contextos reals de vida. Aquest enfocament permet una acció socioeducativa més propera, flexible i significativa, especialment amb col·lectius que sovint queden al marge dels dispositius institucionals formals.

2. L'esport i els llenguatges artístics són eines d'alt valor educatiu i relacional

Tant l'esport com les arts es mostren com a llenguatges especialment rellevants per a adolescents i joves, ja que faciliten la vinculació, l'expressió, la motivació i la participació. Aquests llenguatges permeten generar espais de confiança i relacions educatives sòlides, imprescindibles per a processos d'acompanyament sostinguts.

3. Cal un canvi de paradigma: del resultat a l'impacte social i educatiu

Les experiències analitzades, especialment en l'àmbit de l'esport, evidencien la necessitat de superar models centrats en la competició i el rendiment, per avançar cap a enfocaments orientats al procés, al benestar, a la resiliència i a l'impacte social. L'esport per al desenvolupament i les metodologies artístiques comunitàries exemplifiquen aquest canvi de mirada.

4. La dimensió comunitària i l'espai públic són elements estructurals de la intervenció

Es posa en valor l'espai públic com a lloc de trobada, socialització i construcció identitària. Les pràctiques esportives i artístiques en l'espai públic afavoreixen la participació, la convivència, la democràcia quotidiana i la reapropiació comunitària d'espais sovint mercantilitzats o infrautilitzats.

5. L'educació emocional i relacional és un eix transversal imprescindible

Les metodologies presentades situen l'educació emocional, l'escolta activa, l'empatia i l'autoconeixement al centre de l'acció socioeducativa. Tant el teatre com la música comunitària faciliten processos d'expressió emocional, reflexió personal i aprenentatge col·lectiu, amb impactes clars en el benestar i l'autonomia dels participants.

6. L'acompanyament en medi obert ha de ser inclusiu i sensible a les desigualtats

En el marc del Seminari s'han evidenciat les bretxes socials, econòmiques i de gènere en l'accés a l'esport i a les oportunitats culturals. Les experiències analitzades mostren que cal dissenyar projectes específics, accessibles i contextualitzats que trenquin barreres i garanteixin la participació real dels adolescents i joves en situació de vulnerabilitat.

7. La combinació de recerca, pràctica i avaluació reforça la qualitat de les intervencions

La capacitat posa en relleu la importància de fonamentar les pràctiques en evidència, incorporar sistemes d'avaluació i mesurament d'impacte social, i promoure la transferència de coneixement entre universitat, administracions i tercer sector.

8. Reptes i perspectiva de futur

Com a línies de futur, el document apunta la necessitat de:

- consolidar polítiques públiques que reconguin i dotin l'acompanyament en medi obert,
- reforçar la formació especialitzada dels professionals,
- fomentar xarxes comunitàries estables entre agents educatius, culturals i esportius,
- i continuar innovant en metodologies participatives basades en l'art i l'esport.

En síntesi, l'acompanyament en medi obert, quan integra esport i llenguatges artístics des d'una perspectiva comunitària, educativa i crítica, esdevé una eina potent de transformació social, prevenció i apoderament juvenil, amb un alt potencial per generar impactes sostenibles en els itineraris vitals dels adolescents i joves.

Bibliografia sobre mediació i justícia restaurativa

- **Deporte que transforma (2023).** El papel del deporte en la lucha contra la pobreza infantil. Alto Comisionado contra la Pobreza Infantil.
<https://www.comisionadopobrezainfantil.gob.es/es/deporte-que-transforma-el-papel-del-deporte-en-la-lucha-contra-la-pobreza-infantil>
- **European Commission (2007).** White Paper on Sport, COM (2007) 391 final.
- **Futbol Más (2024).**
<https://futbolmas.org/tarjeta-verde-a-la-esperanza/>
- **Hernández, A., Gutiérrez, H, dir. (2022).** El Deporte para el Desarrollo como Estrategia de Intervención Social: el Modelo Sociodeportivo de la Fundación Fútbol Más. [TFM]. Universidad Autónoma de Madrid.
- **Rodríguez Torres, Á. F., Rodríguez Alvear, J. C., Guerrero Gallardo, H. I., Arias Moreno, E. R., Paredes Alvear, A. E., & Chávez Vaca, V. A. (2020).** Beneficios de la actividad física para niños y adolescentes en el contexto escolar. Revista Cubana de Medicina General Integral, 36(2).
http://scielo.sld.cu/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0864-21252020000200010
- **Serra, L. (2017).** Model de desenvolupament cultural comunitari a partir d'experiències locals i internacionals (Tesi doctoral). Universitat Ramon Llull, Barcelona.
- **Straddle3. (2025)** Qui som?. straddle3.net